

COMMUNICATION STUDIES. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 811. 161.2'271:070

<https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.113>

СИНТАКСИЧНІ АНОРМАТИВИ У ТЕКСТАХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

О. М. ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
 E-mail: tomoxana071@bigmir.net
<http://orcid.org/0000-0002-0582-4741>

Анотація. Досліджено синтаксичні помилки в мережевих засобах масової інформації. Джерельною базою дослідження слугували журналістські тексти онлайн-видань всеукраїнського і регіонального значення («Українська правда», «Доба»). Здійснено моніторинг виявлених аномативів, указано на основні помилкобезпечні місця. У результаті лінгвообстеження текстів онлайн-видань виявлено, що до численної кількості помилок у медіатекстах інтернет-видань на синтаксичному рівні призводить порушення керування, надуживання реченнями з розщепленим присудком у формі дієслово + віддієслівний іменник, перенасичення текстів пасивними мовними одиницями, зокрема зловживання пасивними формами дієслів із постфіксом -ся, наявність речень, у яких діяча подано додатком в орудному відмінку, порушення узгодження, неправильна побудова конструкцій, що означають приблизну кількість. Поодинокі натрапляємо на неправомірне вживання речень з дієприслівниковими зворотами.

Ключові слова: синтаксична помилка, аноматив, пасивні мовні одиниці, культура мовлення, медіатекст, засоби масової інформації.

Актуальність дослідження. Мовленнєва культура журналістських текстів як всеукраїнського, так і регіонального рівнів є чи не найбільш гострим питанням в аспекті якісного подання інформаційно грамотного змісту. Сучасний читач потребує не лише правдивої інформації, але й її кваліфікованого подання. Лінгвальне оформлення чималої кількості мережевих видань свідчить про порушення мовних норм на всіх рівнях: орфографічному, лексичному, стилістичному, граматичному. Зважаючи на це, фіксація й ретельний аналіз помилок у текстах онлайн-видань сприятиме покращанню умінь журналістів практично оцінювати текст, знаходити мовні огріхи й усувати їх.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На низьку якість текстів ЗМІ вказували Л. Боярська [1], Я. Гаврилова [2], Н. Зикун [4], І. Мариненко [6], М. Мозер [7], А. Нечипоренко [9], О. Тепла [10; 11]. У полі зору науковців – критерії розрізнення «норми» і «помилки» у медіатекстах; вплив особливостей мовлення сучасних засобів масової комунікації на зміну мовних норм, формування мовленнєвої компетенції та культури мовлення; різні типи відхилень від літературних норм у журналістських матеріалах, причини їхнього виникнення. Проте більшість дослідників аналізує мовні

помилки в друкованих ЗМІ, теле- й радіоэфірах, залишаючи поза увагою онлайн-видання.

Мета дослідження – науково описати синтаксичні аномативи в мережевих ЗМІ, виявити найбільш типові з них і вказати на основні помилкобезпечні місця.

Результати дослідження та їх обговорення. Поширеною синтаксичною помилкою в текстах інтернет-видань є «надуживання реченнями з розщепленим присудком у формі дієслово + віддієслівний іменник, де значення передає саме іменник, а дієслово лише вказує на дію взагалі. Такий присудок, з одного боку, є типовим виявом іменного характеру викладу, невластивого українській мові, в якій логічний наголос падає на дієслова, а з іншого боку – обтяжує речення зайвими словами» [3, с. 24], наприклад: «Закон пропонує встановити заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових деревостанах, суцільних рубок головного користування та будь-яких інших суцільних рубок у високогірних лісах, у лісах у лавино-небезпечних та селенебезпечних басейнах і в берегозахисних ділянках лісу в Карпатському регіоні України» [12]; «Тут провели ремонт тротуару, а саме – мощення тротуару фігурними елементами мощення» [5]. Українська мовознавиця Н. Непийвода [8]

рекомендує замість розщеплених присудків, що не є усталеними дієслівно-іменниковими сполуками, використовувати більш природний і економний для української мови засіб — дієслово, тобто замість встановити заборону – заборонити, провели ремонт – відремонтували.

Привертає увагу в медіаматеріалах зловживання пасивними формами дієслів із постфіксом -ся, разом з якими іноді вживають іменник на позначення об'єкта у формі називного відмінка (а часом – й іменник на позначення суб'єкта в орудному відмінку), що характерно для книжних стилів російської мови, але не є типовою синтаксично-стилістичною ознакою української мови. Однак такі відхилення від норми набули системного характеру у текстах «Української правди»: «Цільове призначення описаних земель не вказується в декларації, але оскільки фірма чоловіка очільниці ВАКС має право займатися сільськогосподарською діяльністю, то це можуть бути саме агроугіддя» [12]; «Багато разів ставилося питання, чи зможе новий президент позбутися впливу Коломойського, і взагалі, наскільки важливу роль відіграватимуть олігархи у формуванні нової політики України» [12]. За нормами української мови, дієслова на -ся правильно вживати лише як зворотні, що позначають «взаємодію чи дію, що не поширюється на інші об'єкти, а спрямована на самого діяча або ні на кого» [3, с. 27].

Характерною рисою трикомпонентних пасивних конструкцій з дієсловом пасивного стану на -ся є те, що логічний суб'єкт, який за змістом означає діяча і має бути підметом, чомусь став додатком в орудному відмінку, а натомість логічний об'єкт, на якого фактично спрямована дія і який має бути додатком, став підметом: «Мінкульт пропонується створити «єдину **самоврядну організацію** журналістів на зразок «рад преси», що діють у низці європейських держав» [12]; «Кластеру вдалося залучити 24 млн грн у рамках проєктів регіонального розвитку, що фінансуються Європейським Союзом [12]. Наведені конструкції неприродні. Тому речення треба зробити активними.

На синтаксично-стилістичному рівні української мови недопустимі речення, у яких діяча подано додатком в орудному відмінку: «Міністерством освіти і науки затвержені **Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2020 році**» [5].

Як зазначають науковці, «українській мові не притаманні конструкції, у яких додаток позначає виконавця дії – особу, відповідаючи на питання ким?, але додаток може позначати знаряддя дії, відповідаючи на питання чим?. Орудний відмінок діяча тут недоцільний ані з логічних, ані з граматичних причин. По-перше,

ці конструкції передають поняття «хтось зробив». По-друге, дієслівні форми на -но, -то незмінні, вони не мають закінчення, яке б указувало на особу-виконавця. Тому речення з ними граматично безпідметові, бо в них узагалі не може бути діяча» [3, с. 27]. Тому наведені вище помилкові конструкції треба перетворити на активні.

На синтаксичному рівні поширені помилки у виборі відмінка при керуванні, в узгодженні компонентів речення в числі, в будові однорідного ряду тощо.

Підтвердженням вищенаведеного слугують приклади, пов'язані з порушенням керування, вилучені з онлайн-видань: «Нагадаємо, ще 46-річна Оксана закликає людей виховувати самодисципліну та **мотивує на заняття спортом**» [12] (**замість мотивує до занять**); «Коли ви перед «шведським столом», обдумуючи, що ж накласти собі в тарілку, не втрачайте самоконтроль» [12] (**замість не втрачайте самоконтролю**).

Відхилення від синтаксичної норми в узгодженні підмета з присудком засвідчують помилки у виборі роду присудків, як-от: «Також вона заявила, що за останні 5 років більшість політиків перестали сприймати гумор «95 Кварталу» з гідністю» [12]; «Більшість наших співрозмовників прагнуть бачити стакан скоріш «наполовину повним» [12]. Підмети зі словами більшість, меншість, низка, частина, багато, кілька поєднуються з присудком в однині. Множина з'являється лише тоді, як підмет або присудок – однорідні члени, коли підмет і присудок відділені другорядними членами речення, підрядним реченням; коли підмет стоїть перед присудком.

Спостерігаємо помилки в реченнях, ускладнених відокремленими поширеними означеннями, зокрема, в узгодженні поширеного означення з іменником у роді, коли узгоджувані елементи розташовані дистантно: «Страву зі свіжих овочів на кшталт броколі, томатів, огірків та червоної цибулі, приправлений бальзамічним оцтом, можна у теплу погоду їсти на вулиці без страху» [12] (**замість страву приправлену**).

Не можна не брати до уваги й такого відхилення від норм синтаксису, як побудова речень із дієприслівниковими зворотами: «Пройшовши брамою за мур вам відкриються залишки мечеті, церква Олександра Невського, оборонні мури та вали» [12]. Конструкції такого типу доцільно перебудувати на складнопідрядні речення: Коли ми пройшли брамою за мур, нам відкрилися залишки мечеті, церква Олександра Невського, оборонні мури та вали.

Не завжди правильно журналісти послуговуються конструкціями, що позначають приблизну кількість: «Більше години керівникам партії пояснювали...» [12] (правильно – більше ніж годину); «...вибирайте планшети менше 7 дюймів» [5] (правильно – менше ніж 7 дюймів).

Висновки і перспективи. Отже, до численної кількості анормативів у медіатекстах інтернет-видань на синтаксичному рівні призводить порушення керування, надуживання реченнями з розщепленим присудком у формі дієслово + віддієслівний

іменник, перенасичення текстів пасивними мовними одиницями, зокрема зловживання пасивними формами дієслів із постфіксом -ся, наявність речень, у яких діяча подано додатком в орудному відмінку, порушення узгодження, неправильна побудова конструкцій, що означають приблизну кількість. Поодиноким натрапляємо на неправомірне вживання речень з дієприслівниковими зворотами.

Перспективу дослідження вбачаємо у виявленні відхилень від пунктуаційних норм у мові мережевих ЗМІ.

Список використаних джерел

1. Боярська Л. Мовні помилки на сторінках ЗМІ (дослідження-моніторинг). URL: http://iv.kiev.ua/Movni_pom_na_st_zmi.pdf.

2. Гаврилова Я. До проблеми розрізнення «норми» і «помилки» у текстах періодичних видань. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. Херсон, 2015. Вип. 22. С. 119–120.

3. Гінзбург М. Щодо синтаксичних помилок у нормативних документах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців. *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2009. №2. С. 22-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ssia_2009_2_8.

4. Зикун Н. І. Культура мови ЗМІ і рівень довіри до медіа текстів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2012. Вип. 31. С. 63-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2012_31_20.

5. Інтернет-газета «Доба». URL: <https://doba.te.ua/>

6. Мариненко І. Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних змі: типологія, причини виникнення *Мова: класичне - модерне - постмодерне*. 2017. Вип. 3. С. 235-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_28.

7. Мозер М. Спроба оцінки й контекстуалізації помилок у мові української преси (на прикладі видання "Газета по-українськи"). *Мова: класичне - модерне - постмодерне*. 2017. Вип. 3. С. 235-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_28.

8. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови. К: Українська книга, 1998. 240 с.

9. Нечипоренко А. Ф. Мова ЗМІ та її вплив на формування культури мовлення. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. V(32), Issue: 122. С. 67-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_27.

10. Тепла О. М. Помилкобезпечні явища на лексичному рівні в мережевих ЗМІ.

Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис». 2020. Випуск 11 (4). С.86-94.

11. Тепла О. М. Порушення орфографічних норм в медіатекстах (за матеріалами онлайн-видань «Українська правда», «Доба»). *Науковий журнал «Міжнародний філологічний часопис»*. 2020. Вип. 11 (3). С. 66-71.

12. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/>.

References

1. Boiarska, L. Movni pomylyky na storinkakh ZMI (doslidzhennia-monitorynh) [Language mistakes on media pages (research-monitoring)]. Available at: http://iv.kiev.ua/Movni_pom_na_st_zmi.pdf.

2. Havrylova, Ya. (2015). Do problemy rozrznennia «normy» i «pomylyky» u tekstakh periodychnykh vydan [To the problem of distinguishing between "norm" and "mistake" in the texts of periodicals]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series «Linguistics»*. Issue 22, 119–120.

3. Ginzburg, M. (2009). Shchodo syntaksychnykh pomylok u normatyvnykh dokumentakh: praktychni vysnovky z rekomendatsii movoznavtsiv [On syntactic errors in normative documents: practical conclusions from the recommendations of linguists]. *Standartyzatsiia. Sertyfikatsiia. Yakist. (Standardization. Certification. Quality)*. Issue 2, 22-30.

4. Zykun, N. I. (2012). Kultura movy ZMI i riven doviry do media tekstiv [Culture of media language and the level of trust in media texts]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky. (Scientific works of Ivan Ohienko Kamyanskyi National University. Series: Philological sciences)*. Issue 31, 63-66. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2012_31_20.

5. *Internet-hazeta «Doba»*. [Internet newspaper "Doba"]. Available at: <https://doba.te.ua/>.

6. Marynenko, I. (2017). Orfohrafichni y leksychni pomylyky v kros-mediinykh zmi: typolohiia, prychny vynyknennia [Spelling and lexical mistakes in cross-media media: typology,

causes]. *Mova: klasychne - moderne – postmoderne* [Language: classical - modern – postmodern]. Issue 3, 235-249. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_28.

7. Mozer, M. (2017). *Sproba otsinky y kontekstualizatsii pomylok u movi ukrainskoi presy (na prykladi vydannia "Hazeta po-ukrainsky")* [An attempt to assess and contextualize mistakes in the language of the Ukrainian press (on the example of the publication "Newspaper in Ukrainian")]. *Mova: klasychne - moderne - postmoderne*. [Language: classical - modern – postmodern]. Issue 3., 235-249. Available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_28.

8. Nepyivoda, N. F. (1998). *Sam sobi redaktor: Poradnyk z ukrainskoi movy* [Editor himself: *Ukrainian language guide*]. K: Ukrainska knyha.

9. Nechyporenko, A. F. (2017). *Mova ZMI ta yii vplyv na formuvannia kultury movlennia* [The language of the media and its impact on the

formation of speech culture]. *Science and Education a New Dimension. Philology*. V(32), Issue: 122, P. 67-69. Available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_27.

10. Tepla, O. M. (2020). *Pomylkonebezpechni yavyscha na leksychnomu rivni v merezhevykh ZMI* [Mistake dangerous phenomena at the lexical level in network media]. *Scientific Journal "International Philological Journal"*. Issue 11 (4), 86-94.

11. Tepla, O. M. (2020). *Porushennya orfografichnyx norm v mediatekstax (za materialamy onlajn-vydan «Ukrayinska pravda», «Doba»)* [Violation of spelling rules in media texts (based on materials from online publications "Ukrainian Truth", "Doba")]. *Scientific Journal "International Philological Journal"*. Issue 11 (3), 66-71.

12. *Ukrainska pravda* [Ukrainian Truth]. Available at : <https://www.ppravda.com.ua/>.

SYNTAX ANORMALS IN TEXTS OF INTERNET EDITIONS

O. M. Tepla

Introduction. *Speech culture of journalistic texts at both national and regional levels is perhaps the most acute issue in terms of quality presentation of information-literate content. The modern reader needs not only truthful information, but also its qualified presentation. Lingual design of a large number of online publications indicates a violation of language norms at all levels: spelling, lexical, stylistic, grammatical. In view of this, the fixation and careful analysis of errors in the texts of online publications will help to improve the skills of journalists and editors to practically evaluate the text, find language flaws and eliminate them.*

The purpose of the study is to scientifically describe syntactic anomalies in online media, identify the most typical of them and point out the main error-prone places.

Results. *A common syntactic error in the texts of online publications is "overdoing sentences with a split predicate in the form of a verb + verb noun, where the meaning is conveyed by the noun, and the verb only indicates the action in general. Such a predicate, on the one hand, is a typical manifestation of the nominal nature of the statement, uncharacteristic of the Ukrainian language, in which the logical emphasis falls on verbs, and on the other hand - burdens the sentence with unnecessary words.*

Attracts attention in media materials abuse of passive forms of verbs with the postfix -sya, together with which sometimes use a noun to denote an object in the form of a nominative case (and sometimes - a noun to denote a subject in the instrumental case), which is characteristic of Russian book styles language, but is not a typical syntactic and stylistic feature of the Ukrainian language.

A characteristic feature of three-component passive constructions with the verb of the passive state on -ся is that the logical subject, which in meaning means the actor and should be the subject, for some reason became an adjunct in the instrumental case, but instead the logical object to which the action is actually directed and which should be an appendix, has become the subject.

At the syntactic level, errors are common in the choice of the case in control, in the coordination of sentence components in the number, in the structure of a homogeneous series, and so on. It is not always correct for journalists to use constructions that indicate an approximate number

Conclusion. *Thus, a large number of anomarts in the media texts of online publications at the syntactic level leads to mismanagement, overuse of sentences with a split predicate in the form of a verb + verb noun, oversaturation of texts with passive language units, including abuse of passive forms of verbs with postfix –sya, the presence of sentences in which the figure is given by the appendix in the instrumental case, violation of coordination, incorrect construction of structures that mean an approximate number. Occasionally we come across the misuse of sentences with adverbial inflections*

Keywords: *syntactic error, normative, passive language units, speech culture, media text, mass media.*